

Fra misjonærens synspunkt

Misjon og misjonsinformasjon - etter 50 år i Etiopia.

ARNE TOLO

I 1998 er det femti år siden norsk misjon begynte sitt arbeid i Etiopia. Det norske lutherske Kinamisjonsforbund¹ hadde til da bare vært engasjert i Kina og Mandsjuria. Årsaken til at misjonens generalforsamling alt i 1946 besluttet å undersøke muligheten for arbeid i Etiopia, var bl.a. en henvendelse fra ledelsen i den svenske misjonsorganisasjonen Evangeliska Fosterlandstiftelsen. Utfordringene denne misjonen møtte i Etiopia etter krigen var så mange og omfattende at de vendte seg til Kinamisjonsforbundet for å få det til å gå inn i de utfordringer de selv ikke maktet å følge opp.²

Hvordan ble misjonærene og deres budskap mottatt?

Misjonærene fikk en uventet positiv mottagelse. Det gikk ikke lang tid før de begynte å rapportere om dette. De konstaterte snart at blant Sidamafolket, en av de folkegruppene de først begynte arbeid blant, var det ikke protestantiske kristne. Men det tok ikke lang tid før de kunne berette om forandring. I NLMs årbok i 1950 skrev misjonær Magnar Magerøy at «folket er ferdige til å ta imot evangeliet i same mon som vi er i stand til å gje dei det. Frå mange kantar kjem både hovdingar og andre og ber om hjelp; men vi har hittil makta å hjelpa berre få av dei.»³

Situasjonen var likevel ikke fri for motstand og negative reaksjoner. Magerøy sier i samme rapporten at «de lokale styresmaktene har gjort alt dei torde for å hindra og skada oss, og det ville ikkje vera rett å

seia at dette ikkje gjev oss mykje bry og mange vanskar. Men det jamne foket har vore opne og velviljuge, serleg stammefolket.»

Rapporten til Magerøy skulle vise seg å bli typisk for framtidig informasjon om NLMs arbeid i Etiopia. Vekkelsen ble det gjennomgående temaet i denne informasjonen. Samtidig ble det også fortalt om motstand fra Den etiopiske ortodokse kirke og fra lokale styresmakter. I ettertid må en kunne si at dette saklig sett var dekkende informasjon. For norsk misjon har vel aldri før eller siden opplevd noe tilsvarende det som en har sett i Etiopia. I så fall måtte det vel være den omfattende vekkelse en i sin tid var vitne til på Madagaskar. Alt taler for at NLM-historikeren Oskar Handeland hadde sine ord i behold når han under NLMs 75-års jubileum i Bergen i 1966 omtalte utviklingen i Etiopia som «eventyret i vår ytremisjon.» Handeland sammenlignet utviklingen i Etiopia med Misjonssambandets arbeid i Sentralkina. Etter 50-60 års arbeid der, hadde ein vunne ein kristenflokk på 4-5000 personer. Etter 16-17 år i Etiopia derimot var tallet 13.000. «Heile folkegrupper synes vera i sig mot den kristne kyrkja», sier Handeland.⁴ Denne utviklingen har fortsatt, og vekkelsesbevegelsen i de evangeliske kirkene er fortsatt like sterk. I Sidamagruppera der misjonærene ikke fant evangeliske kristne i 1949, er det i dag ca. 1,6 millioner kristne av en totalbefolkning på 2 millioner.⁵

Har misjonsinformasjonen vært dekkende?

Ovenfor har jeg alt understreket at misjonsinformasjonen om Etiopia for så vidt har vært dekkende. En har klart fått fram at det har vært vekkelse og en svært positiv mottagelse av evangeliet. Spørsmålet er likevel om ikke denne framstillinga ble for generell og stereotyp. Vekkelsen i Etiopia ble et gjennomgangstema uten at en egentlig analyserte nærmere årsakene bak vekkelsesbevegelsen. Informasjonen var også vellykket i og med at den virket positiv for å formidle behovet for støtte til arbeidet. Magnar Magerøy som i mange år var en av lederne for NLMs arbeid i Etiopia, har innrømmet at de var nokså bevisst på at de informerte som de gjorde. Med den ensidige informasjonen om vekkelsen maktet en å få entusiastiske misjonsvenner som stadig ga mer til arbeidet i Etiopia. Det gjaldt å styrke og oppmuntre misjonsinnsatsen og givergleden i Norge.⁶ Erik Kjebekk har bekreftet at slik informasjon var av betydning for misjonens heimearbeid. «... de mange oppmuntrende meldinger fra misjonsmarken om framgang for Guds rike tilskyndet til en større misjonsinnsats også i Norge.»⁷

Som en foreløpig konklusjon kan en hevde at misjonæren informerte om at det stadig ble vunnet nye kristne og at det ikke skjedde uten motstand. En gjorde bruk av en triumfalistisk historiebeskrivelse.

En kan innvende at misjonærene ga seg aldri ut på å analysere det som skjedde utenfor kirkens vegger, men som hadde stor betydning for det som skjedde inne i kirkehuset. De bakenforliggende årsaker til vekkelsen fikk en av den grunn ikke fram.

Kritikk mot misjonens informasjon

Som en følge av den ensformige måten å informere på, var en heller ikke i stand til å gi et klart bilde av den kultur, det land og folk en var satt til å arbeide i. I de senere år har det vært reist kritikk mot den måten misjonen og misjonærene informerte på.

For noen få år siden ble det skrevet fire hovedfagsoppgaver i historie ved universitetet i Trondheim om NLMs misjonsarbeid i Etiopia. Dette var et interessant prosjekt fordi det var første gang NLMs kilde-materiale fra Etiopia ble gjort til gjenstand for studier av personer utenfor misjonsmiljøet. De fire kandidatene brukte stort sett samme kildematerialet som bestod av publisert og upublisert stoff fra NLMs hovedarkiv. I tillegg til å gå kritisk gjennom «Utsyn», misjonens årbøker og bøker skrevet av misjonærer, hadde de også adgang til stasjonsdagbøker, forelegg og referat fra misjonærkonferansene.⁸

Opgaveskriverne er kritiske til det skriftlige materialet de har brukt, noe som må forventes når en ønsker å granske historien seriøst. I sin kritikk understreker de at det gjennomgående er misjonen, misjonærene og deres institusjoner og prosjekt som står sentralt i informasjonen i arkivet. De brune ansiktene er dessverre få, og lokalbefolkningen kommer lite til orde i misjonens informasjon. De nasjonale medarbeiderne og grasrotfolket ute i periferien, som ofte bar de tyngste byrdene og gikk de fleste mila, ble svakere portrettert enn misjonærene. Etiopere ble til og med ikke nevnt ved navn i billedtekster, selv om de var avbildet sammen med navngitte norske misjonærer. Forfatterne mener at kritikken ikke bare rammer misjonærene, men like mye misjonens informasjonsarbeidere heime. En hadde ikke alltid så stor interesse for miljøet og omgivelsene til de en var sendt til. I det hele var misjonsfortellingene svake i å skildre sosiale, politiske og religiøse forhold.

Unni Krogh nevner spesielt at i «Utsyn» var politiske hendelser så å si fraværende. Hun understreker det påfallende i hvor lite oppmerksomhet de politiske og sosiale forhold i Etiopia fikk, selv før og etter revolusjonen. Selv et begivenhetsrikt år som 1974, med revolusjon og omfattende politiske omveltninger, ble nærmest forbigått i stillhet i misjonens hovedorgan. Rett nok fant *Utsyn* plass til en notis og en artikkel om revolusjonen. Det manglende stoffet om revolusjonen ellers ble av redaksjonen forklart med *Utsyns* produksjonstid på to-tre

uker. Videre ble det sagt at «nå som før, er det for øvrig viktigst - både i selve arbeidet og i informasjon - å fortelle om Guds rikes framgang ved forkynnelsen av evangeliet. All annen informasjon i Utsyn vil være underordnet dette.»⁹

Noe av samme kritikk ble hevdet av Pål Repstad allerede i 1974. I regi av Egede Instituttet og Institutt for Statsvitenskap ved universitetet i Oslo gjorde han en innholdsanalyse av de tre største norske misjonsbladene. Han var særlig interessert i å få fram hva misjonsbladene skrev om u-landsproblemene.

Repstad fant at særlig *Utsyn* var individorientert og slik representerte en personalistisk utviklingsfilosofi. I følge Repstad blir u-landa sin fattigdom lokalisert til små grupper og enkeltpersoner. At større materielle og strukturelle forhold for eksempel kunne forklare den sosiale situasjon, synes å være en ukjent problematikk for informasjonen gjennom misjonens publikasjoner. Misjonsperspektivet er alltid sentralt i denne sammenheng, verden blir beskrevet og vurdert først og fremst ut fra kirkens og verdens kår. Typisk i så måte er et utsagn fra en misjonær: «(...) La politikk være politikk! Vi er utsendt for å forkynne livets ord.»¹⁰

Politiske, sosiale og kulturelle forutsetninger for vekkelsen

I mitt doktorarbeid¹¹ som ble avsluttet i februar 1998, var jeg opptatt med å finne om det var politiske, sosiale og kulturelle forhold som fungerte som døråpnere for det kristne budskap, spesielt i den etniske Sidamagrappa.

Det gikk ikke lang tid før jeg oppdaget at kildekritikken referert til ovenfor, var berettiget og at kildene tilgjengelig i misjonens arkiv ikke var tilstrekkelige til å belyse min problemstilling. I misjonens informasjon var det lite stoff som kunne for eksempel belyse politiske og sosiale spenninger i lokalsamfunnet. Heller ikke var beretningene i *Utsyn* og årbøkene egnet til å gi et bilde av spenningen mellom det politiske sentrum og periferi.

Nå fant jeg likevel at det ikke var fullt så mangelfullt som det først kunne se ut. Magnar Magerøy som var en av de første misjonærene i Sidama, skrev nemlig alt på 1950-tallet en bok og en artikkel i tidskriftet *Fast Grunn* der han gir et bilde av de rådende politiske og sosiale forhold. Bl.a får han fram spenningene mellom Amhara-gruppen, herskergruppen i landet og deres motpol, bl.a. stammefolkene i sør. Han får tydelig fram at det her er spenninger som går tilbake til slutten av 1800-tallet da høvdingedømmene i landet ble innlemmet i «Stor-Etiopia» under ledelse av keiser Menelik II.¹²

Muntlige etiopiske kilder

I mangel av nok skriftlige kilder til å belyse utviklingen gjennom de siste sytti åra, var jeg henvist til å dokumentere det historiske forløp ved å bruke muntlige kilder. Lenge ble muntlige kilder i historieskrivningen regnet som mindre troverdige enn skriftlig materiale.

En var opptatt med at minnet var upålitelig på grunn av at det var retrospektivt. Fordi det ofte var lang avstand mellom opplevelse og beretning, kunne det føre til glemsel eller fordreining av det som hadde hendt. Særlig ut fra historismens ståsted var det nødvendig å minne om at minnet og hukommelsen var «subjektive» og følgelig kunne tilsløre den «objektive» sannhet.

Gjennom de siste tiår har muntlige kilder blitt mer og mer brukt og akseptert som grunnlag for historisk dokumentasjon. Internasjonalt er det nok å vise til det banebrytende arbeidet til Ian Vansina og Ki-Zerbo i UNESCOs omfattende Afrikahistorie. I Norge har både Knut Kjeldstadli og Dagfinn Slettan betydd mye i denne sammenheng. I følge Slettan har den muntlige metoden gått over fra å være kildekritisk tvilsum til å være helt ut akseptert.¹⁵

I Afrika der muntlige tradisjoner har hatt en langt større betydning enn skriftlige tradisjoner, er det helt avgjørende at en bruker muntlige kilder for å få fram det som har skjedd.

I min tid som misjonær i Sør-Etiopia fra 1974 til 1990 hadde jeg stor interesse og glede av å lytte til mine lokale medarbeideres beretning om deres nære fortid, men også historien i lengre perspektiv. I det siste tilfellet, når det gjaldt de lange linjer i historien om Sidamafolkets opphav og fedre, deres flytting og bosetning, hadde beretningene mytens preg.

I 1995 og 1996 fikk jeg anledning til å foreta systematiske feltanalyser der jeg foretok en lang rekke intervjuer for å få tak i den historiske utvikling i Sidama de siste sytti år. Slik fikk jeg samle omfattende kvalitative data ved å foreta etnografiske intervjuer. Av de 52 personer jeg intervjuet var de fleste eldre kvinner og menn som hadde opplevd forandringene som hadde funnet sted i Sidamasamfunnet. Noen av dem har vært en del av den evangeliske bevegelse helt fra de første menigheter ble grunnlagt og er fortsatt ledere i lokale forsamlinger. Men jeg intervjuet også personer som ikke var blitt med i denne sammenheng, men i stedet fortsatt tilhørte den tradisjonelle etniske religion. Flere av mine informanter hadde også vært aktive i lokaladministrasjonen og i det politiske liv.

I tillegg til mine egne intervjuer fikk jeg også adgang til å bruke muntlig materiale som Dr. Gustav Arén har samlet i 1971 - 1972 og først på 1980-tallet. Det viste seg at jeg hadde intervjuet noen av de

samme informantene som han. Han hadde også intervjuet enkelte informanter to ganger, først tidlig på 1970-tallet og så ti år senere. Når det gjelder de informanter vi hadde felles, var det interessant å konstatere hvordan historiene stemte overens selv om det var et spenn på 25 år mellom tidspunktene de ble nedfelt. Historiene stemte stort sett overens selv om de var nyanserte når det gjaldt detaljer i framstillinga, noe som er naturlig når det dreier seg om muntlig form.

Både skriftlige og muntlige kilder

Som nevnt var misjonærenes informasjon mangelfull og ikke tilstrekkelig for å gi et bilde av den misjons- og kirkehistoriske utvikling i Sidama. Det betyr likevel ikke at dette materialet ikke kunne brukes. Det viste seg nemlig at dette materialet var svært nyttig der det muntlige kildematerialet ikke var tilstrekkelig. Det gjaldt særlig i spørsmålet om kronologi. Ved å gjøre bruk av en kombinasjon mellom skriftlig og muntlig materiale lot det seg gjøre å datere de forskjellige hendene innenfor en kronologisk ramme.

Misjonærenes mangelfulle informasjon

Hva var grunnen til at misjonærene ikke skildret sosiale, politiske og kulturelle forhold i sin framstilling? I ettertid har flere av misjonærene forklart at de var klar over spenningene. At det var tilfelle til en viss grad, viser Magerøys bok og artikkel i *Fast Grunn*. Grunnen var likevel at misjonærene var bevisst på at de var gjester i landet, og derfor skulle de ikke blande seg i vertslandets politikk. Det er også klart at keiser Haile Selassie I spilte en viktig rolle da NLM tok opp sitt arbeid i Etiopia. Dersom han personlig ikke hadde gått inn for å åpne dørene for norsk misjon, ville ikke misjonen hatt mulighet til å begynne. Misjonærene var derfor forsiktig med å skrive om spenningene mellom keiserens regime og stammebefolkningen ute i periferien. De kunne da lett komme i fare for å fornærme ham som de anså som sin nære medspiller.

Det er også grunn til å tro at selv om noen av misjonærene hadde en viss kjennskap til politikk og kultur i sine omgivelser, var de fleste misjonærene uvitende om det meste. Det var ikke deres interesse, og de så det ikke som sin oppgave å blande seg inn i interne forhold. Tasgara Hirpo, en tidligere leder i Mekane Yesus kirken i Etiopia, gjorde meg en gang oppmerksom på at det hele måtte forstås ut fra misjonærenes bakgrunn i Europa. De stod nemlig i en pietistisk tradisjon, misjonærenes og evangelistenes siktemål var å vinne sjeler, og de skulle derfor ikke være opptatt med mindre viktige forhold. Når det gjaldt å sende informasjon heimover, understreket en at «nå som

før, er det for øvrig viktigst - både i selve arbeidet og i informasjonen - å fortelle om Guds rikes framgang ved forkynnelsen av evangeliet. All annen informasjon i *Utsyn* vil være underordnet dette.»¹⁴ Dette synspunktet ble hevdet i forbindelse med at bladet *Utsyn* ikke hadde gitt noe plass til omtale av revolusjonen i 1974. Men dette var synspunkt bladet hadde stått for også tidligere mens keiseren regjerte. Typisk er et utsagn fra 1971: «La politikk være politikk! Vi er utsendt for å forkynne livets Ord!»¹⁵

Konklusjon

Etter 50 års arbeid i Etiopia foreligger det mye historisk materiale som belyser arbeidet. Informasjonen heimover er i hovedsak rettet mot misjonsfolket. Forkynnelsen av evangeliet var det grunnleggende tema, noe som ser ut til å ha styrt valg av stoff og formidlingsform. Det var viktig for misjonen å kunne vise hvordan evangeliet gikk fram og arbeidet lyktes. Dette ble en sterk motivering for misjonsvennene til å støtte arbeidet.

Informasjonen ga likevel ikke et bilde av hva som egentlig rørte seg i folket. Den ga heller ikke en analyse av sosiale og politiske forhold som kunne forklare grunnen til at stammefolket i flokkevis forlot sin tradisjonelle religion og gikk over til evangelisk kristendom.

For å få dette belyst er en avhengig av å hente inn den informasjon som ligger i lokalbefolkningens opplevelse av fortida.

Noter

1. Fra 1949, Norsk Luthersk Misjonssamband.
2. Bruun Vibekke: Norsk Luthersk Misjonssamband i Etiopia 1948-1971. Etablering og strategi, Tromsø 1995. Olsen Marianne A.: *Etiopia skal i all bast utrekke sine hender til Gud* (Salme 68,32). En analyse av mottakeligheten for norske misjonærers budskap og utviklingsarbeid i Sidamo og Borana-folket, 1948 - 1974. Tromsø 1995.
3. Årbok NLM 1950, s. 50.
4. NLM, *Men Gud gav Vekst*, Oslo 1966 s. 15.
5. The 1994 Population and housing census of Ethiopia. Addis Ababa, June 1996.
6. Marianne Olsen, *Etiopia skal i all bast utrekke sine hender til Gud*, Tromsø 1995, s. 18.
7. Kjebekk, Erik, *Verden for Kristus*, Oslo 1991, s. 294.
8. Bruun Vibekke: *Norsk Luthersk Misjonssamband i Etiopia 1948-1971. Etablering og strategi*, Tromsø 1995. Krogh Unni: *Bilder av Etiopia», Norske Misjonærer i Sør-Etiopia 1948 - 1974*, Tromsø 1995. Olsen Marianne A.: *Etiopia skal i all bast utrekke sine hender til Gud* (Salme 68,32). En analyse av mottakeligheten for norske misjonærers budskap og utviklingsarbeid i Sidamo og Borana-folket, 1948 - 1974. Tromsø 1995.
9. Krogh, Unni 1995, s. 14.
10. NOTM 1974, s.16. *Utsyn* nr. 18. 1971.
11. Tolo, Arne: *Sidama and Ethiopia. The Emergence of the Mekane Yesus Church in Sidama. Studia Missionalia Upsaliensia*. LXIX. Uppsala 1998.
12. Magerøy, Magnar, *Nye Spor i gamal jord*, Oslo 1956. Og «Afrikas gjestingstid.» *Fast Grunn* nr. 4 1955.

13. Vansina, Ian: *Oral Tradition*, London 1969; Ki-Zerbo (ed.) *General History of Africa*, London 1981. Kjeldstadli, Knut: *Fortida er ikke hva den en gang var*, Oslo 1992. Slettan, Dagfinn: *Minner og kulturhistorie. Teoretiske perspektiv*, Trondheim 1994.
14. Utsyn nr. 34/1974, s. 4.
15. Utsyn nr. 18/1971. Og NOTM 1974, s. 14.

Arne Tolo, f. 1946, Misjonsskolen Fjellhaug 1971, cand. teol. MF 1973. Misjonær i Etiopia (NLM) 1974-1990. Lærer ved Fjellhaug Misjonshøgskole fra 1990. Doktorstipendiat Norges Forskningsråd 1994-1997. Dr. theol. fra Uppsala Universitet 1998 på avhandlingen "Sidama and Ethiopian. The Emergence of the Mekane Yesus Church in Sidama." 1. amanuensis ved Fjellhaug Misjonshøgskole fra 1998.

Missionreports from Ethiopia - how accurate were they?

In 1998 it is 50 years since the Norwegian Lutheran Mission began its enterprise in Ethiopia. Since then the missionaries have seen tremendous results of the work. The missionaries were very much aware of the need to report good news when approaching the mission's friends back home in Norway. However, their reports became stereotypical. Information about the political, social and cultural situation was very much missing. Thus, to write the history of the mission and the local church history, one has to make use of local, oral sources.